

СЕКЦІЯ 9. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Васильківська І.П., завідувач
кафедри кримінального права та
процесу ДВНЗ «Київський
національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
кандидат юридичних наук, доцент

Попередження і протидія торгівлі людьми є одним з пріоритетів для країн Європейського Союзу. Зважаючи на те, що політика України спрямована на інтеграцію до ЄС, питання приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів і європейських вимог набуває особливої актуальності.

Позитивні зрушення, які відбулися в Україні в діяльності щодо протидії торгівлі людьми, мали своїм наслідком те, що у 2017 році нашу країну було виключено з Контрольного списку («третьої» групи) держав, які не відповідають мінімальним стандартам такої протидії і не здійснюють значних заходів у цьому напрямі, натомість додано до «другої» групи — як країну, влада якої підвищила зусилля з викорінення торгівлі людьми [1, р. 406]. 2018 року Україна зберегла свої позиції [2, р. 434]. Певною мірою цьому сприяло прийняття Закону від 6 вересня 2018 року [3], яким зроблено спробу привести національне законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми у відповідність до міжнародних норм, а отже і європейських стандартів, які своєю чергою ґрунтуються на положеннях відповідних міжнародних актів [4, с. 194].

Варто зазначити, що з прийняттям вищевказаного Закону ст. 149 Кримінального кодексу України (далі — КК), яка встановлює кримінально-правову заборону торгівлі людьми, зазнала істотних змін. Зокрема, було розширено перелік способів учинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 149 КК. Як впливає зі змісту цієї норми, вербування, переміщення, переховування, передача або одержання

людини з метою експлуатації тепер можуть вчинятися також з використанням примусу, викрадення, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого (на додаток до визначених раніше обману, шантажу чи уразливого стану особи).

У новій редакції ст. 149 КК законодавець суттєво розширив поняття експлуатації людини, доповнивши його такими новими її формами як примусове переривання вагітності, примусове одруження та примусове втягнення у зайняття жебрацтвом. Також законодавчою новелою стало встановлення підвищеної відповідальності батьків, усиновителів, опікунів чи піклувальників, якщо торгівля людьми стосувалася неповнолітнього, й закріплення цієї обставини з-поміж особливо кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 149 КК. Можна позитивно оцінювати останнє рішення законодавця, яке мало на меті посилити захист засобами кримінального права осіб у віці до 18 років — жертв торгівлі людьми, зважаючи на особливості їх загальновікового, біологічного та соціально-психологічного розвитку.

Попри всі намагання українського законодавця привести вітчизняні кримінально-правові положення щодо торгівлі людьми у відповідність до міжнародних норм і європейських вимог, можна констатувати, що повною мірою це не вдалося. Зокрема, викликає заперечення нормативно-правове вирішення питання про форми вчинення даного злочину.

Законодавець у ст. 149 КК торгівлю людьми виділив як окрему форму злочину, відмінну від таких його форм, як вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини. Очевидно, що в цій статті під торгівлею людьми слід розуміти власне торгівлю, тобто вчинення актів купівлі-продажу людей, а так само здійснення інших угод щодо людини, як-от дарування, міна, надання у безоплатне користування, передача в рахунок погашення боргу і т.д., за якими особа передається для експлуатації. Водночас Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року розглядає аналізоване поняття більш широко: «здійснення незаконної угоди, б'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини» з метою експлуатації (ст. 1) [5].

Слід визнати, що обидва формулювання є неточними і такими, що не відповідають міжнародному та європейському законодавству. Як видно з тексту ст. 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятого резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року [6], та ст. 2 Директиви 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 року про попередження й боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв, що замінює Рамкове Рішення Ради 2002/629/JHA [7] (остання наразі визначає політику ЄС щодо протидії торгівлі), торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей. Натомість власне торгівля людьми окремо як форма цього злочину не виділяється.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне з диспозиції ч. 1 ст. 149 КК вилучити словосполучення «торгівля людьми». Це узгодить дану кримінально-правову заборону з міжнародними стандартами і вимогами Європейського Союзу, удосконалив практику застосування даної статті.

Список використаної літератури:

1. Trafficking in Persons Report 2017. URL. <https://www.state.gov/documents/organization/271339.pdf>
2. Trafficking in Persons Report 2018. URL. <https://www.state.gov/documents/organization/282798.pdf>
3. Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність з міжнародними стандартами: Закон України від 06.09.2018 р. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 41. Ст. 321.
4. Васильківська І.П. Кримінально-правові аспекти протидії торгівлі людьми в умовах дії Угоди України про асоціацію з Європейським Союзом. Правове регулювання економіки. 2017. № 16. С. 190-201.
5. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. Офіційний вісник України. 2011. № 80. Ст. 2936.
6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої

злочинності, від 15.11.2000 р.: Ратифікований Україною 04.02.2004 р. Офіційний вісник України. 2006. № 14. Ст. 1057.

7. Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 05.04.2011 р. про попередження й боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/ЖНА [URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31840>]

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

Рощина І.О., професор кафедри кримінального права та процесу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

Аналізуючи проблему верховенства права, перш за все слід зазначити, що принцип верховенства права був встановлений у своїй первісній формі як принцип, спрямований переважно на захист особистості від довільного здійснення державою своєї влади. Згідно з цим принципом жодне державне повноваження не може бути реалізоване без відповідного дозвільного приписа права [1].

Європейський суд з прав людини (далі — Європейський суд) неодноразово зазначав, що одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства є принцип верховенства права, закріплений у Преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). За цим принципом, втручання державної влади у сферу дії особистих прав має бути об'єктом ефективного контролю, що, як правило, здійснюється суддями, оскільки судовий контроль є найкращою гарантією незалежності, неупередженості та належної процедури [2, с. 215].

З урахуванням викладеного, уявляється можливим зробити висновок про те, що принцип «верховенство права» повинен служити захистом особистості від свавілля влади. Стаття 1 КК України також вказує, що він має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина тощо [3, с. 6]. Однак на практиці в Україні все виглядає навпаки.